

Schotland

- ▶ Verken de noordelijke Highlands via de North Coast 500
- ▶ 'Bag' zo veel mogelijk Munro's
- ▶ Dompel je onder in de prehistorie op de Orkney-eilanden
- ▶ Spot papegaaiduikers op Staffa
- ▶ Bezoek het nieuwe V&A museum in designhoofdstad Dundee
- ▶ Laat je betoveren door *Outlander*- en *Harry Potter*-filmlocaties

Inhoud

- 7 Kaarten en plattegronden
- 9 Voorwoord

1 11 Schotland: een verdieping

- 12 Politiek en samenleving
- 13 Economie
- 14 Landschap
- 16 Klimaat
- 17 Kunst en cultuur
- 32 Bevolking
- 38 Eten en drinken

2 45 Geschiedenis

- 46 De eerste Schotten
- 46 Een eerste Schots koninkrijk
- 50 De Onafhankelijkheidsoorlogen
- 51 De Stewarts aan de macht
- 57 Verlichting en clearances
- 58 Meer zelfbestuur of onafhankelijkheid?

3 61 Scottish Borders

- 62 Grensgebied
- 63 Door Berwickshire
- 65 The Merse
- 67 Via Carter Bar
- 71 Tweed Valley
- 77 Yarrow en Ettrick Valleys
- 80 Upper Tweeddale

4 85 Edinburgh en de Lothians

- 86 Edinburgh: Old Town
- 99 Ten zuiden van de Royal Mile
- 101 Ten noorden van de Royal Mile

- 103 New Town
- 107 Buiten het centrum van Edinburgh
- 109 De Lothians

5 123 Centraal-Schotland

- 124 Fife
- 138 Stirlingshire
- 147 Loch Lomond & The Trossachs National Park
- 153 Perthshire

6 165 Noordoost-Schotland

- 166 Dundee en Angus
- 175 Aberdeenshire
- 179 Royal Deeside
- 181 Het binnenland van Aberdeenshire
- 186 De kustroute van Aberdeenshire
- 188 De noordkust van Aberdeenshire
- 188 Moray en Speyside

7 197 De noordelijke Highlands via de North Coast 500

- 198 Het ongerepte noorden
- 201 Van Inverness naar Wester Ross
- 202 Wester Ross
- 209 Langs de westkust van Sutherland
- 211 De noordkust van Sutherland
- 214 Caithness
- 219 De oostkust van Sutherland
- 222 Easter Ross

Voorwoord

'Brothers and sisters are natural enemies! Like Englishmen and Scots! Or Welshmen and Scots! Or Japanese and Scots! Or Scots and other Scots! Damn Scots! They ruined Scotland!'

Groundskeeper Willie in *The Simpsons*, aflevering 'Milhouse Doesn't Live Here Anymore'.

Wie zich verdiept in de Schotse geschiedenis komt een hoop ellende tegen. Schotten die tegen de rest van de wereld vechten (onder andere de Romeinen, Vikingen en Engelsen), maar vooral ook elkaar in clanverband naar het leven staan. Van al dat strijdgewoel getuigen vandaag de dag vooral nog de vele kastelen en kasteelruïnes, de resten in het landschap van de Antonine Wall en de musea die vertellen over grote veldslagen als die bij Bannockburn en Culloden. Alleen de animositeit tegen de Engelsen is gebleven.

En de tegenwoordige Schot? Dat is doorgaans het typische voorbeeld van een ruwe bolster, blanke pit, die je vol gastvrijheid ontvangt en die je, onder het genot van een *dram*, trots over het bloedige Schotse verleden zal vertellen. En meteen ook de ongeëvenaarde natuurlijke schoonheid van Schotlands mysterieuze meren en valleien, prachtige eilanden en woeste Highlands zal prijzen. Een beetje dus als Groundskeeper Willie, de conciërge uit de animatieserie *The Simpsons*, onze favoriete (fictieve) Schot.

We wensen je veel reisplezier!

Karin Quint en Maurice Janssen

Schotland: een verdieping

Schotland mag dan wel sinds 1707 officieel bij Groot-Brittannië horen, de Schotten voelen zich boven alles Schots. Ze hebben een volledig eigen identiteit, met eigen talen, kleding, muziek, geloof en drank. Ook de rotsige ondergrond is anders dan die van de rest van Groot-Brittannië en nergens vind je mooiere landschappen dan in dit Alba, zoals de Kelten het land noemden. Schotten hebben veel om trots op te zijn. Ze brachten enkele van de grootste denkers uit de geschiedenis voort, deden belangrijke uitvindingen, ontwikkelden het golfspel en schonken de wereld whisky. Daar staat dan weer tegenover dat haggis en de deep-fried Mars bar ook Schotse vindingen zijn.

< De eenhoorn, hier op de fontein bij Palace of Holyrood house, is het nationale dier van Schotland.

Ben More op Mull.

De Schotse whiskyindustrie groeit nog steeds en biedt aan meer dan 11.000 Schotten werk (42.000 in het hele Verenigd Koninkrijk). Het vormt met een exportopbrengst van zo'n 4,5 miljard Britse pond bijna een kwart van de totale exportopbrengsten van de Britse voedselindustrie. Whiskytoerisme en toerisme in het algemeen zijn ook een flinke inkomstenbron, zo'n 5% van het Schotse bnp.

LANDSCHAP

Schotland vormt met een omvang van 78.789 km² een derde van het Verenigd Koninkrijk, maar heeft geologisch een volledig andere geschiedenis. Ooit behoorde Schotland samen met Noord-Amerika tot het continent Laurentia, dat 400 miljoen jaar geleden botste met Avalonia, waar het huidige Engeland en Wales onderdeel van uitmaakten. Door de botsing werden de Schotse Highlands gevormd. De Highland Boundary Fault, Great Glen Fault en Southern Uplands Fault, grote geologische breuken die van het zuidwesten naar het noordoosten lopen, getuigen ook van dit natuurgeweld. Bij een volgende botsing, met het continent Baltica, vormden de over elkaar schuivende aardplaten de zogenoemde Moine-overschuiving (Moine Thrust), die van Loch Eriboll in het noorden van het Schotse vasteland naar Point of Sleat op Skye loopt. Vulkaanuitbarstingen, ijstijd en erosie volgden en droegen bij aan de vorming van een van de mooiste en afwisselendste landschappen ter wereld, met prachtige *lochs* (meren), *glens* (valleien), heuvels en bergen.

MIDGES

Geen insect wordt zo vervloekt door buitenliefhebbers in Schotland als de *midge*. Deze kleine steekvlieg van slechts 1,5 mm groot kan met zijn beet een kleine jeukende bult veroorzaken waar je wel een paar dagen last van blijft houden. Midges (spreek uit: midzjes) komen vooral veel voor in het noordwesten van Schotland, tussen mei en september. Je komt ze meestal in grote zwermen tegen bij vochtige, schaduwrijke plekken. Ze kunnen slecht tegen zon en wind. En tegen antimuggenmiddel dat in de Highlands overal wordt verkocht.

Bergen die hoger zijn dan 3000 ft (914 m) worden *Munros* genoemd. Ze danken hun naam aan Sir Hugh Munro die ze als eerste in kaart bracht. Er zijn er 282 en mensen die er een sport van maken om er zoveel mogelijk te beklimmen, heten 'Munro baggers'.

Schotland is opgedeeld in 3 herkenbare gebieden: de Highlands, de Central Lowlands en de zuidelijke Uplands. Vaak wordt ook alleen de indeling High- en Lowlands gebruikt, waarbij de grens aan de zuidkant van de Grampian-bergketen ligt, maar het laaggelegen Aberdeenshire tot de Lowlands wordt gerekend.

Highlands

De Highlands is dankzij zijn grillige landschap met hoge toppen en diepe dalen en nauwelijks vruchtbare grond het minst toegankelijke, maar ook het meest tot de verbeelding sprekende deel van Schotland. Het gebied wordt doorsneden door de Great Glen, een 100 km lange vallei met daarin een aantal grote meren waaronder Loch Ness. Wat ten noorden van de Great Glen ligt wordt de noordwestelijke Highlands genoemd, het zuidelijke deel wordt gedomineerd door de Grampian-bergketen. In de Highlands vind je de meeste Munros van Schotland.

Lowlands

Naar het zuiden gaan de Grampians over in de Lowlands, de laaglanden van Schotland. Dankzij de vruchtbare grond en goede toegankelijkheid is dit het dichtst bevolkte deel van het land, met de grote steden Glasgow en Edinburgh. Het heuvelachtige landschap heeft brede valleien met als belangrijkste waterwegen de rivieren Forth en Clyde, die een belangrijke rol hebben gespeeld in de welvaart in de streek. De aanwezigheid van grondstoffen als steenkool en schalieolie zorgde ervoor dat dit het industriële hart van Schotland werd. In het landschap zijn op veel plekken nog mijnsteen-bergen te zien en je komt er veel vulkanische pluggen tegen (zoals Castle Rock in Edinburgh), de resten van in de pijp van een vulkaan gestolde lava.

maar zijn eigen koninkrijk te consolideren. Hij wist met de Engelsen in het Verdrag van York een duidelijke en permanente grens vast te leggen en creëerde zo het Schotland zoals we dat nu ongeveer kennen.

DE ONAFHANKELIJKHEIDSOORLOGEN

De Schotten versus Edward I

Zijn opvolger Alexander III wist in 1263 bij de Slag bij Largs de Noren te bewegen de westelijke eilanden af te staan. Toen hij in 1286 tijdens een storm van een klif viel en zijn nek brak, was zijn enige erfgenaam een 3-jarig meisje, de dochter van zijn dochter Margaret en de Noorse koning Erik II. Om de Schotse troon voor deze *Maid of Norway* veilig te stellen vroegen haar Schotse voogden de Engelse koning Edward I om hulp. Die zag zijn kans schoon om Schotland en Engeland te verenigen door het kind te koppelen aan zijn kroonprins Edward. Maar dat feest ging niet door omdat ze al in 1290 stierf.

Om de zoektocht naar een nieuwe Schotse koning – de Great Cause – in goede banen te leiden, deden de Schotten wederom een beroep op de Engelse Edward. Die koos in 1292 uit 13 gegadigden John Balliol die hij vervolgens als vazal behandelde.

De trotse Schotten sloten vervolgens een bondgenootschap met Edwards aartsvijand Frankrijk: de Auld Alliance. Een woedende Edward richtte eerst een bloedbad aan in het dan nog Schotse Berwick en nam vervolgens koning John Balliol gevangen. Om te voorkomen dat de Schotten ooit nog een nieuwe koning konden kronen, pikte hij meteen ook de kroonjuwelen en de Stone of Scone (zie kader p. 91) in. In 1296 liet hij alle Schotse edelen trouw aan hem zweren door ze de zogenaamde Ragman Roll te laten ondertekenen. Een jaar later kwamen de Schotten alweer in verzet onder leiding van bisschop Wishart en de edellieden James Stewart en Robert the Bruce. Hun leidersmantel werd aanvankelijk weggekaapt door William Wallace, een edelman van tweede

Het William Wallace Statue in de buurt van Dryburgh Abbey.

garnituur. Deze volksheld wist bij de Battle of Stirling Bridge een Engelse overmacht te verslaan. Zijn succes bleek echter van korte duur. In 1298 verloor hij de Slag bij Falkirk tegen Edward, die hem in 1305 in Londen liet executeren en vierendelen. Tijdens zijn showproces in Londen sprak Wallace zijn beroemde onelinier: *'How am I a traitor, when England is foreign to me.'*

Robert the Bruce

Toen Edward I vervolgens de onafhankelijke Schotse Kerk ondergeschikt wilde maken aan de Engelse, kwamen de Schotse bisschoppen weer in opstand. In 1306 kroonden ze Robert the Bruce tot koning. Die moest meteen vluchten voor de Engelsen nadat hij in een kerk in Dumfries zijn Schotse rivaal John 'Red' Comyn had vermoord. In 1307 maakte hij zijn glorieuze comeback door Schotland kasteel voor kasteel te heroveren.

Omdat Edward I in 1307 stierf en zijn opvolger Edward II niet meteen kon ingrijpen, kreeg Robert I de kans zijn macht te consolideren. Toen een grote Engelse strijdmacht dan toch kwam, wist hij die in juni 1314 met een veel kleiner, maar beter getraind leger te verslaan bij het riviertje Bannock Burn, in de buurt van Stirling.

Edward II nam wraak door Robert door paus Johannes XXII te laten excommuniceren. De Schotten reageerden in 1320 met de Declaration of Arbroath waarin ze bij de paus hun onafhankelijkheid bepleitten. Jarenlange onderhandelingen met Rome en de Engelsen volgden. Robert wist uiteindelijk de Schotse onafhankelijkheid af te dwingen bij een nog minderjarige Edward III.

DE STEWARTS AAN DE MACHT

Een disfunctionele familie

Via Robert de Bruces dochter Marjorie kwam de Schotse troon in 1371 terecht bij het adellijke huis FitzAlan dat de erfelijke titel van High Steward of

In Dunfermline Abbey zijn ze er trots op dat koning Robert the Bruce er begraven ligt.

Scottish Borders

Toeristen passeren de grensstreek met Engeland vaak achteloos, gefocust als ze zijn op Edinburgh en/of de Highlands. Ze doen zichzelf tekort. De ruige kust, de Uplands, de uitgestrekte laagvlaktes en de vallei van de rivier Tweed vormen een afwisselend en uitdagend landschap voor wandelaars, mountainbikers en sportvissers.

De mooie Borders hebben een interessante maar bloedige geschiedenis. Geruïneerde abdijen, eenzame border peels (woontorens) en tradities als de Common Riding-festivals herinneren aan de tijd dat de Schotse en Engelse koningen hier hun meningsverschillen uitvochten en Reivers met hun rooftochten het grensgebied onveilig maakten. Uit kalmer tijden stammen pittoreske textielstadjes als Peebles en Hawick en majestueuze landhuizen als Mellerstain, Bowhill en Thirlestane Castle.

De Borders zijn ook Sir Walter Scott-country. Schotlands bekendste schrijver groeide hier op en vond inspiratie voor zijn historische romans in de verhalen van zijn grootmoeder. Eenmaal volwassen bouwde hij bij Melrose zijn landhuis Abbotsford dat even fantasieerijk is als zijn romans.

Er zijn plannen om een deel van de Borders (rond Jedburgh) als National Park aan te wijzen. Of en wanneer het ervan komt is vooralsnog onduidelijk, maar dat de streek de status verdient, staat buiten kijf.

< Jedburgh Abbey, een van de magnifieke abdijen waar de Borders bekend om staan.

Het Reiver Monument in Galashiels.

GRENSGEBIED

De Scottish Borders is het zuidoostelijke raadsgebied van Schotland dat ligt tussen de grens met Engeland en de Lothians. Het landschap wordt bepaald door de Lammermuir, Moorfoot, Tweedsmuir en Cheviot Hills die samen het oostelijke deel van de Southern Uplands vormen. Ze worden doorsneden door de riviervallei van de Tweed die in het oosten overgaat in de Merse, een vruchtbare laagvlakte.

Geld wordt in de Borders onder meer verdiend met vee: schapen in de Uplands en vleeskoeien in het laagland. Nog steeds belangrijk zijn ook de wol- en textielindustrie in stadjes als Peebles, Selkirk, Hawick en Galashiels. Die hebben de laatste decennia een neergang gekend die enigszins is opgevangen

door de komst van elektronica-industrie. Ook wordt in de Borders steeds zwaarder ingezet op toerisme.

Geschiedenis

De Scottish Borders zijn altijd al een overgangsgebied tussen invloedssferen geweest. In de tijd van de Romeinen lag het tussen hun Hadrian's Wall (nu in Noord-Engeland) en het rijk van de Picten. In de vroege middeleeuwen liep hier de grens tussen het Britse koninkrijk van Strathclyde en het Angelsaksische Northumbria.

In de late middeleeuwen tot aan de 17de eeuw vormde de Borders de frontlinie in de conflicten tussen de Schotten en de Engelsen. Passerende legers maakten het leven voor de bevolking onmogelijk. De streek werd ook wel de *debatable lands* genoemd omdat noch de Schotse, noch de Engelse koningen er echt vat op kregen.

De Border-bewoners zelf overleefden de ellende en wetteloosheid door zich te verenigen in roversbendes. Deze Border Reivers ondernamen in groepen van enkele tientallen tot soms wel enkele duizenden mannen rooftochten aan beide zijden van de grens. Alleen familie en bondgenoten werden ontzien.

De Reivers werden ook wel Steel Bonnets genoemd, naar de stalen helmen die ze droegen. Ze gingen te paard en hanteerden lansen, kleine schilden,

Scottish Borders

zwaarden, *dirks* (Schotse dolken), (kruis)bogen en pistolen en vormden zo de beste lichte cavalerie van Europa. Niet zelden werden ze dan ook door Schotse en Engelse koningen ingezet bij conflicten in Groot-Brittannië of op het continent.

Nadat de Schotse koning James VI ook op de Engelse troon plaatsnam, werd het kalmer in de Borders. Vanaf eind 18de eeuw deed ook hier de industriële revolutie zich gelden met de ontwikkeling van een bloeiende wol- en textielindustrie die pas aan het eind van de 20ste eeuw serieus zou inzakken.

DOOR BERWICKSHIRE

De snelste route vanuit Engeland richting Edinburgh loopt via de A1 door het voormalige graafschap Berwickshire. Dat is nog steeds genoemd naar het grensstadje Berwick-upon-Tweed dat in 1482 bij Engeland werd ingelijfd. De A1 volgt de mooie kust met kliffen en beschutte zandstranden. Eeuwenlang was het ideaal terrein voor smokkelaars. Tegenwoordig kun je mooi

In 1093 werd er voor het eerst melding gemaakt van een koninklijk kasteel op de rots, van koning Malcolm III en zijn vrouw Margaret. Met de bouw van Holyrood Abbey in 1128 aan de oostelijke kant van de heuvelrug, werd de basis gelegd voor wat we nu kennen als Old Town. Toen Edinburgh in de 12de eeuw een royal burgh werd, kregen koopmannen toestemming om langs de lange marktstraat hun huizen te bouwen. Het was het begin van de Royal Mile. Edinburgh werd dankzij handel een welvarende stad, met een grote middenklasse die goed onderwijs wilde voor haar zoons. Dankzij de universiteiten die werden gesticht werd Edinburgh een voorloper op het gebied van economie, filosofie, geneeskunde en wetenschap. De stad werd het brandpunt van de Schotse verlichting en kreeg de bijnaam ‘Athene van het noorden’.

Een andere bijnaam was ‘Auld Reekie’, die sloeg op de enorme stank in de oude stad, als gevolg van ernstige overbevolking. Met de stadsuitbreiding New Town, ten noorden van Nor Loch (nu Princes Street Gardens), maakte Edinburgh zich op voor de toekomst. Halverwege de 19de eeuw werd ook Old Town gemoderniseerd. De industriële revolutie speelde een minder grote rol in Edinburgh dan in Glasgow.

In de 20ste eeuw profileerde Edinburgh zich steeds meer als een kunst- en cultuurstad met in 1947 de eerste editie van het Edinburgh Festival (zie kader p. 94). Ook ontwikkelde het zich tot het tweede financieel centrum van het Verenigd Koninkrijk, na Londen. Sinds 1999, met de installatie van het Schotse parlement, is Edinburgh ook weer een bestuurlijk centrum.

Edinburgh Castle

Boven op de vulkanische Castle Rock staat blikvanger Edinburgh Castle, de grootste publiekstrekker van de stad. Het was sinds de 11de eeuw een koninklijke residentie totdat koning James V in de 16de eeuw de voorkeur gaf aan het verderop gelegen Palace of Holyroodhouse. De laatste monarch die overnachtte op Castle Rock was Charles I, vlak voor zijn Schotse kroning in 1633. Daarna werd het kasteel vooral gebruikt als militaire basis.

Edinburgh Castle heeft de twijfelachtige eer om de meest belegerde plek van Groot-Brittannië te zijn. De langste belegering duurde 2 jaar (The Lang Siege, 1571–1573), toen aanhangers van de gevangengenomen Mary, Queen of Scots het kasteel bezetten, hopen op haar vrijlating. Het huidige kasteel is dan ook het resultaat van vele eeuwen van vernietiging en wederopbouw en laat daardoor een ratjetoe aan bouwstijlen zien. Vooral de victorianen, die het kasteel niet ‘kasteelachtig’ genoeg vonden, hebben er hun stempel op gedrukt.

Je bezoek aan het kasteel begint bij het poorthuis (uit 1888). Via de 16de-eeuwse **Portcullis Gate**, met vervaarlijk valhek, kom je bij de **Argyle Battery**. Vanaf hier vertrekken meerdere keren per dag introductierondeleidingen. Het 18de-eeuwse geschutsplatform van architect William Adam

Edinburgh Castle, met op de voorgrond Princes Street Gardens.

biedt een van de mooiste uitzichten over de stad. Iets verderop staat de **One O’Clock Gun**, dat iedere dag om 1 uur ’s middags (behalve op zondag, Goede Vrijdag en eerste kerstdag) wordt afgevuurd. Deze traditie ontstond in 1861 om schippers in de havens van Leith en Newhaven te laten weten hoe laat het was. Zij konden daarop hun navigatieberekeningen aanpassen. Drie musea in Edinburgh Castle eren de militaire geschiedenis van Schotland. In het **National War Museum** leer je over de geschiedenis van het Schotse leger aan de hand van schilderijen, voorwerpen en wapens. Speciale aandacht is er voor de beroemde Highland-regimenten en voor de omstreden maar-schalk **Douglas Haig**, de Britse opperbevelhebber uit de Eerste Wereldoorlog die de geschiedenis in ging als ‘slager van de Somme’. Voor het museum staat zijn **ruijterstandbeeld**. Twee **Regimental Museums**, gevestigd in de New Barracks en Drill Hall, zijn gewijd aan de geschiedenis van de Royal Scots Dragoon Guards en de Royal Regiment of Scotland. Vlakbij vind je de **militaire gevangenis**, gebouwd in 1842, en de **gewelfde kelders** waar vanaf de 18de eeuw ook krijgsgevangenen werden vastgezet onder erbarmelijke omstandigheden. De kelders zijn ingericht zoals ze er in die tijd moeten hebben uitgezien.

Hogerop in het kasteelcomplex ligt **St Margaret’s Chapel**, het oudste nog staande gebouw van Edinburgh. Het werd rond 1130 gebouwd als privékapel van koning David I en opgedragen aan zijn moeder, de heilig verklaarde koningin Margaret. Koning Robert the Bruce, die Edinburgh Castle in 1314 grotendeels verwoestte, spaarde de kapel die lang als opslag voor buskruit

De Dochart-watervallen in het centrum van Killin.

Callander

Dit mooie 18de-eeuwse stadje met veel winkeltjes en restaurants wordt de oostelijke poort naar het nationale park genoemd. Het ligt aan een belangrijke pas, die van oudsher een veelgebruikte route vormde naar de Highlands. In het centrum vind je een groot **VisitScotland iCentre**. Ten noordoosten van Callander liggen de **Bracklinn Falls** (volg de borden vanuit het centrum) in een bosrijk gebied waar je prachtig kunt wandelen. Vanaf de parkeerplaats is het een korte wandeling naar de waterval, waar je vanaf een brug de 100 m diepe kloof in kijkt. Bij Kilmahog liggen de indrukwekkende **Falls of Leny**, minder hoog, maar wel onstuimiger.

> CALLANDER ICENTRE, 52–54 Main Street, FK17 8BD, visitscotland.com

Breadalbane

Het historische graafschap Breadalbane vormt het noordelijke deel van het nationale park. Breadalbane heeft de hoogste berg van het park, de Ben More, en staat bekend als het thuis van volksheld Rob Roy. Voor bezoekers zijn de Rings of Breadalbane bedacht, met routes voor wandelaars, fietsers en mountainbikers en tips voor liefhebbers van golf en vissen. Meer info: breadalbane.org.

Een zijweg van de A84 brengt je naar het gehucht Balquhider, waar bij de kerk het **graf van volksheld en vrijbuiters Rob Roy MacGregor** (zie kader p. 149) ligt. Het is drukbezocht, ook al wordt tegenwoordig aange-

ROB ROY, DE SCHOTSE ROBIN HOOD

Zonder de roman *Rob Roy* (1817) van Sir Walter Scott was Robert MacGregor (1671–1734) misschien allang vergeten. Scott overdreef de goede daden van deze clanleider en maakte van hem een soort Schotse Robin Hood. In werkelijkheid was MacGregor – die Rob Roy, ‘rode Rob’, werd genoemd vanwege zijn haarkleur – vooral een vrijbuiters, een veedief en afperser (in die tijd geen vreemde praktijken in Schotland). In 1723 verscheen er een publicatie over hem, *The Highland Rogue*, en werd Rob Roy een levende legende. Maar echt beroemd werd hij dankzij Scotts roman, waarna een muziekcompositie van Hector Berlioz volgde, een gedicht van William Wordsworth (‘Rob Roy’s Grave’) en een eerste verfilming van zijn leven in 1922. Meer recent is de bioscoopfilm uit 1995 met Liam Neeson in de hoofdrol.

nomen dat Rob Roy hier helemaal niet is begraven. De stenen op het graf (waar ook zijn vrouw en zoon zouden liggen) zijn van veel eerder dan 1734, het jaar waarin Roy stierf, en in de archieven van de kerk komen zijn naam en begraving niet voor. Desondanks maken de schitterende ligging van het kerkje van Balquhider en de mooie wandelroutes in de omgeving (informatiebord met routes staat bij de kerk) het een bezoekje waard.

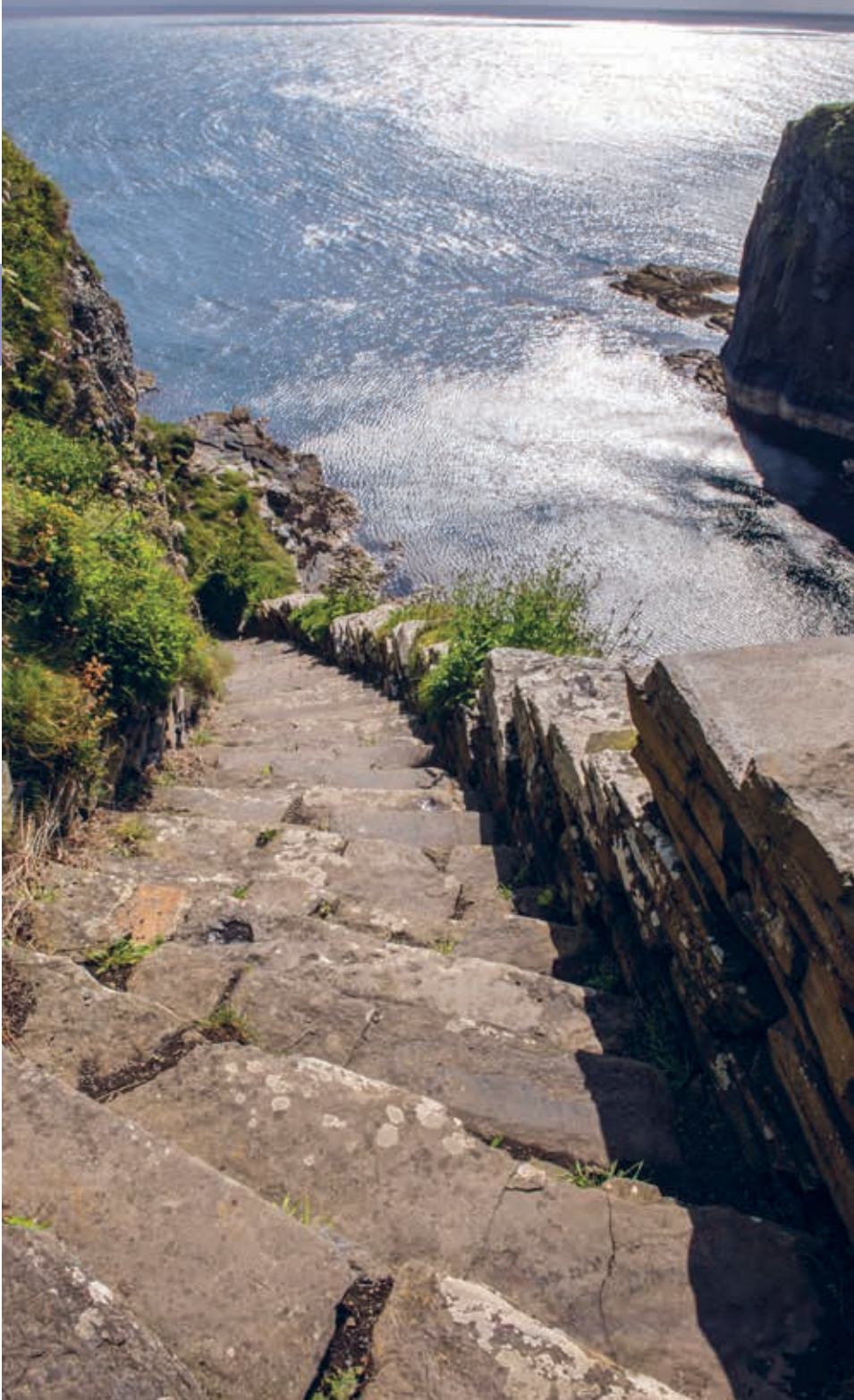
Het aantrekkelijke dorpje **Killin** aan de rand van het nationale park ligt aan de voet van **Ben Lawers** en is de oudste nederzetting van Breadalbane. In het centrum liggen de **Dochart-watervallen**, een schuimende watermassa over rotsen en keien. Op de brug (1760) is de entree naar het eilandje Inchbuie, de begraafplaats van de clan MacNab. Killin is een goede uitvalsbasis om Breadalbane en het **Ben Lawers National Nature Reserve** (zie p. 161) te ontdekken. In het National Trust-informatiecentrum aan Main Street krijg je informatie over dit natuurreservaat ten noordoosten van Killin.

> BEN LAWERS NATIONAL NATURE RESERVE, Killin, FK21 8TY, nts.org.uk

Langs de A85 naar het westen ligt **Ben More**, met 1174 m de hoogste berg van het nationaal park. De pittige wandelroute naar boven begint bij Ben More Farm aan de A85. Vanaf de top kun je via een wandelpad ook naar de naastgelegen Stob Binnein (1165 m). Voor wandelroute: walkhighlands.co.uk.

De Trossachs

De Trossachs worden ‘de Highlands in miniatuur’ genoemd. Het is een afwisselend gebied met dichtbeboste heuvels en valleien en een groot aantal lochs. In het hart zijn 2 grote bosgebieden. Het Queen Elizabeth Forest Park

De noordelijke Highlands via de North Coast 500

De noordelijke Highlands hebben alles waarvoor je naar de Highlands komt: schitterende landschappen met bijzondere flora en fauna, mysterieuze prehistorische en Pictische overblijfselen en geruïneerde kastelen. En natuurlijk de nodige whiskydistilleerderijen. Op de toeristenkaart bleef dit gebied lange tijd een beetje een blinde vlek. Want het is ook afgelegen en heeft veel eenbaansweggetjes en beperkte voorzieningen. Slimme marketing heeft daar inmiddels verandering in gebracht. In 2015 werd de North Coast 500 gelanceerd, een route van zo'n 500 mijl (830 km) langs de bezienswaardigheden van Noord-Schotland, die in meerderheid aan de kust te vinden zijn. Het bleek een slimme zet, want inmiddels is het rijden van deze Route 66 van Schotland met auto's, motoren of campers een attractie op zich geworden.

< De Whaligoe Steps werden aangelegd door haringvisser.

Beach. Het binnenland is vooral veengebied. Het Britse leger houdt er survivaltrainingen.

Cape Wrath is alleen wandelend te bereiken (goede voorbereiding essentieel!) of met de **Cape Wrath Minibus** (visitcapewrath.com). Vanaf **Keoldale Pier** (volg de bordjes vanaf de A838) brengt de **Cape Wrath Ferry** (capewrathferry.wordpress.com) je eerst naar de overkant van de **Kyle of Durness**, een inham met verraderlijke zandbanken. Het busje brengt je vervolgens in een uur naar het **Cape Wrath Lighthouse** uit 1828. In de bijgebouwen zit het **Ozone Café** en een slaapzaal voor wandelaars (vooraf boeken!).

Durness

Durness is de meest noordwestelijke nederzetting van het Schotse vasteland. Hoofdattractie is het **Sango Sands**-zandstrand vanwaar het goed walvissen en dolfinen spotten is. De parkeerplaats boven het strand is een goed startpunt voor een wandeling over een van de paden van het Durness Path Network (higland.gov.uk) Voor het dorps huis is de **John Lennon Memorial Garden** aangelegd. De beroemde Beatle bracht hier als kind zijn zomervakanties door bij familie en kwam er ook als volwassene.

Balnakeil Craft Village

Aan Balnakeil Bay, in de gebouwen van een nooit operationeel geworden radarstation uit de jaren 1950, hebben zich vanaf de jaren 1960 allerlei kleurrijke en creatieve bedrijfjes gevestigd. Je vindt er winkels en galeries met handgemaakte kunstnijverheid naast restaurants en een chocoladefabriekje. Vlakbij ligt **Balnakeil Beach**, een prachtig zandstrand dat bekendstaat om zijn schitterende zonsondergangen en zijn uitzicht op **Garvie Island**, waar de RAF soms oefenbombardementen uitvoert.

► BALNAKEIL CRAFT VILLAGE, IV27 4P, balnakeilcraftvillage.weebly.com

Smoo Cave

Voorbij Durness ligt Smoo Cave. Het grottenstelsel is een coproductie van de zee en het beekje Allt Smoo. Het stamt nog van voor de laatste ijstijd en wordt al zeker 8000 jaar gebruikt door mensen. Die dachten vroeger dat de duivel in de grotten woonde. De 17de-eeuwse bandiet en moordenaar Donald MacMurachie dumpte zijn slachtoffers in de grot, wetende dat niemand ze daar zou durven zoeken. Vanaf de parkeerplaats bereik je de grot via trappen. Vanuit de vrij toegankelijke eerste kamer kun je ook de ondergelopen tweede kamer bekijken en de waterval die daar de grot in stort. Lokale gidsen nemen je per boot en te voet mee verder de grot in. Aan de overkant van de doorgaande weg kun je de waterval ook van bovenaf bekijken.

► SMOO CAVE TOURS, Durness, IV27 4PN, smoocavetours.com

Smoo Cave kun je verkennen onder begeleiding van lokale gidsen.

Ceannabeinne

Na Smoo Cave kom je langs de locatie van het voormalige **Ceannabeinne Township**, een croftersdorpje waar in 1841 de Durness Riots plaatsvonden. Lokale vrouwen kwamen, uiteindelijk tevergeefs, in opstand tegen uitzettingsbevelen van de grootgrondbezitter. Van het dorpje is amper iets over, maar als je langs de verschillende informatieborden wandelt, krijg je een goed beeld van wat hier ooit was.

Langs Loch Eriboll, Loch Hope en de Kyle of Tongue

De NC500 volgt vervolgens de weg langs **Loch Eriboll**, de grootste en diepste inham aan de noordkust. Bemanningsleden van schepen die hier voor anker lagen legden met stenen de naam van hun schip tegen de hellingen (nog steeds te zien op de westoever).

De weg steekt vervolgens het riviertje over dat het schilderachtige **Loch Hope** (ten zuiden) verbindt met Loch Eriboll. In de verte zie je **Ben Hope**, met 927 m de hoogste berg aan de noordkust en de meest noordelijke Munro. Beklimmen kan vanaf een parkeerplaats aan de weg richting Altnaharra.

Na Loch Hope gaat de weg verder door laaggelegen veengebied. Onderweg doemt in de verte de heuvelrug **Ben Loyal** op. Deze is 764 m en is te beklimmen via een pad dat begint ter hoogte van Ribigill Farm (walkhighlands.co.uk).

De Orkney-eilanden

ORKNEY-EILANDEN

De Orkney-eilanden worden van de noordpunt van Schotland gescheiden door de Pentland Firth. Deze zeearm is zo'n 10 km breed en is berucht om zijn verraderlijke getijdestromingen. 18 van de 70 Orkney-eilanden zijn bewoond. De archipel heeft zo'n 21.000 inwoners van wie driekwart woont op Mainland. De voertaal op de eilanden is Engels, maar er wordt ook nog een dialect gesproken met woorden ontleend aan het Norn, de taal van de Vikingen die hier lang de baas waren.

De ontdekking van Noordzee-olie bracht de eilanden in de jaren 1970 veel werkgelegenheid. Verder is landbouw een belangrijke bedrijfstak, meer dan visserij: Orcadianen (zoals de eilandbewoners worden genoemd) staan bekend als boeren met boten terwijl Shetlanders worden getypeerd als vissers met een boerderijtje. Belangrijke bronnen van inkomsten zijn verder het toerisme en de juwelenindustrie. Mainland heeft de twee noordelijkste whiskydistilleer-

Stromness aan de beschutte Hamnavoe-baai.

derijen van Schotland die allebei te bezoeken zijn: Highland Park Distillery (highlandparkwhisky.com) en Scapa Distillery (scapawhisky.com).

Landschap en natuur

Op het hooggelegen heuvelachtige Hoy na hebben bijna alle Orkney-eilanden een laaggelegen zacht glooiend en open landschap. De westelijke kusten, die blootgesteld zijn aan het stormgeweld van de Atlantische Oceaan, worden vaak gekenmerkt door grillige, ruige kliffen met een enkele *sea stack*. Aan de kusten die meer in de luwte liggen, kun je stranden en duinpartijen tegenkomen. De meeste grond is in gebruik als weide- of akkerland, maar veel hogergelegen veengronden en kustgebieden zijn beschermd natuurgebied. Uniek voor de eilanden is de *Orkney vole*, een soort woelmuis die alleen hier leeft en per eiland qua uiterlijk licht kan verschillen. Floraliefhebbers kunnen uitkijken naar de zeldzame *Scottish primrose* (Schotse sleutelbloem). In de wateren rond de eilanden komen zeehonden en verschillende soorten walvissen en dolfijnen voor.

Geschiedenis

Nog voor de bouw van de grote piramides in Egypte en Stonehenge in Engeland, bouwden prehistorische Orcadianen al indrukwekkende grafkamers, steencirkels en stenen woningen. Ook in de ijzertijd waren de Orkney-eilan-

Het vissershaventje Scalloway was tot 1708 de hoofdplaats van Shetland.

Vanuit **Walls** en **West Burrafirth** varen ferry's naar de eilanden **Foula** en **Papa Stour**. Beide hebben schitterende klifkusten en prachtige natuur. Voorzieningen voor bezoekers zijn minimaal.

- > LEA GARDENS, Tresta, ZE2 9LT
- > STANYDALE TEMPLE, Stanydale, volg de bordjes vanaf de A971 en daarna de markeringen vanaf de parkeerhaven, historicensevironment.scot

North Mainland

In het noordoosten ligt **Lunna**, waar de Shetland Bus was gestationeerd voor de operatie naar Scalloway verhuisde. Het plaatsje heeft een aardig 18de-eeuws kerkje. Op weg naar Lunna passeer je op de B9071 het **Cabin Museum**. In het museumpje staat de rol van de Shetlandeilanden in de wereldoorlogen centraal.

Vanuit **Laxo** kun je de ferry nemen naar **Symbister** op het 'Bonnie Isle' **Whalsay**. Hier vind je in de bijgebouwen van het Georgian Symbister House het **Whalsay Heritage Centre**. Je komt er alles te weten over de geschiedenis van de visserij op het eiland, nog steeds de hoofdbron van inkomsten. De handel met de Hanzesteden staat centraal in het kleine **Pier House**-museum, een voormalige handelspost in de haven.

- > WHALSAY HERITAGE CENTRE, whalsayheritage.co.uk

Vanuit Symbister kun je met een veerboot naar de **Out Skerries**. De twee eilanden die met een brug zijn verbonden, zijn vooral populair bij duikers

De grillige kustlijn van Esha Ness.

die in het relatief warme, heldere water voor de kust de vele wrakken verkennen van schepen die hier op de verraderlijke rotsen zijn gelopen. Verder naar het noorden op Mainland, ligt aan **Sullom Voe**, de grootste inham van Shetland, sinds 1978 de grootste olieterminal van Europa. Volg je vanaf hier de A970 dan kom je via de landengte **Mavis Grind** uit op **Nortmavine**, het noordelijkste schiereiland van Mainland. Je vindt er het **Hillswick Wildlife Sanctuary**, een zeehondenreëche die ook otters opvangt, gevestigd in **Da Böd**, de 17de-eeuwse handelspost voor hanzekooppieden.

- > HILLSWICK WILDLIFE SANCTUARY, Hillswick, ZE2 9RW, hillswickwildlifesanctuary.org

Vanuit Hillswick kun je via de B9078 de Esha Ness verkennen, een schiereiland met bijzonder mooie grillige rotskusten met stacks en zeegeisers. Je vindt er ook het **Tangwick Haa Museum**, een heemkundemuseum in een 17de-eeuws *Haa*-huis.

- > TANGWICK HAA MUSEUM, ZE2 9RS, tangwickhaa.org.uk

NORTH ISLES

De eilanden Yell, Fetlar en Unst worden samen de North Isles genoemd. Hier vind je bijzondere natuurreservaten en enkele van de mooiste stranden van Shetland. De eilanden zijn goed bereikbaar met de frequent varende veerboten vanuit **Toft** (op Mainland) en **Gutcher** (op Yell).

De zuidelijke Highlands

De zuidelijke Highlands vormen na Edinburgh de drukbezochteste regio van Schotland. En dat is niet gek. Hier vind je niet alleen de levendige hoofdstad van de Highlands, Inverness, maar ook de schitterende Great Glen met zijn mysterieuze Loch Ness en dito monster; Ben Nevis, de hoogste berg van het Verenigd Koninkrijk, met aan de voet de outdoorhoofdstad van het land Fort William; en daar vlakbij Glencoe, een van de mooiste valleien in Schotland. De Small Isles zijn de ideale bestemming voor wie wat meer de rust zoekt en Harry Potter-fans mogen het Glenfinnanviaduct absoluut niet missen. En dan is er natuurlijk nog Skye, dat mistige eiland met zijn grillige bergen waar de luchten iedere dag weer anders zijn. De zuidelijke Highlands kunnen in het hoogseizoen dan wel druk zijn, er zijn in dit uitgestrekte gebied altijd mogelijkheden om buiten de gebaande paden te treden.

< Vier keer per dag rijdt The Jacobite-stoomtrein over het beroemde Glenfinnanviaduct.

Een van de watervallen van de Fairy Pools, met op de achtergrond de Black Cuillin.

Ten westen van de Black Cuillin in de vallei van de rivier Brittle liggen de **Fairy Pools**, een sprookjesachtige natuurlijke ‘trap’ van watervallen en poeltjes. Vanaf de parkeerplaats langs de weg naar het gehucht Glenbrittle loopt een wandelpad ernaartoe. Vanaf de parkeerplaats zijn ook wandelroutes uitgezet in het enorme bosgebied tussen Glen Brittle en het westelijk gelegen Loch Eynort. Vanaf de Fairy Pools is het via de B8009 maar een klein stukje naar het westen voor de **Talisker Distillery** (malts.com).

De A87 loopt dwars door **Portree**. Dit charmante vissersplaatsje is de hoofdplaats van Skye en hier vind je een **VisitScotland iCentre**, tankstation, bank, winkels en restaurantjes. De kleurrijke huisjes aan de haven zijn de grootste bezienswaardigheid.

De haven van Portree kijkt uit op het eiland **Raasay**, dat ook ‘the Isle of the Big Men’ wordt genoemd, naar de reuzen die hier ooit gewoond zouden hebben. Bezienswaardigheden op Raasay zijn onder meer **Raasay Distillery** (raasaydistillery.com), de ruïne van **St Moluag’s** bij North Bay en de ruïne van **Brochel Castle**. Ook kun je prachtig wandelen op dit geologisch zeer diverse eiland. Raasay is vanaf Sconser (zo’n 20 km ten zuiden van Portree) met de ferry te bereiken.

Het noordwesten en Waternish

Aan het begin van Loch Dunvegan ligt in het plaatsje Dunvegan het kleine **Giant MacAskill Museum** over Angus MacAskill, de grootste Schot ooit. Verder naar het noorden ligt **Dunvegan Castle**, de zetel van de MacLeod-clan. Het wordt al 8 eeuwen door dezelfde familie bewoond en is door de eeuwen heen verbouwd en uitgebreid in verschillende bouwstijlen. Binnen vind je prachtige stijkkamers met familieportretten van de hand van Ramsay, Raeburn en Johann Zoffany. De grootste schat van de MacLeods is de magische ‘fairy flag’ in de Drawing Room. Volgens de legende is ze een cadeau van een elf. Uit onderzoek blijkt dat het stuk zijde waarschijnlijk in de 4de eeuw geweven is en afkomstig is uit Syrië of Rodos. Andere ge-

Dunvegan Castle is al 8 eeuwen de zetel van de clan Macleod.

koesterde objecten zijn een korset van Flora MacDonald, een lok haar van Bonnie Prince Charlie en het zwaard van de 7de chieft. Om het kasteel liggen mooie tuinen. Vanuit het haventje kun je boottochtjes maken om zeehonden te spotten.

> **DUNVEGAN CASTLE**, Dunvegan, IV55 8WF, dunvegancastle.com

Wanneer je de weg vanaf Dunvegan Castle naar het noorden vervolgt, kom je bij de parkeerplaats voor **Coral Beach**, een strand van verpulverd koraal. Wanneer de zon schijnt, is het water hier helderblauw. Je kijkt uit over Isay, een onbewoond eiland waar vaak zeehonden te zien zijn. Vanaf de parkeerplaats is het ca. 1,8 km lopen naar het strand.

Het oostelijke schiereiland heet **Waternish**, een laag en leeg gebied waar je heerlijk kunt wandelen en ’s nachts bij helder weer de sterrenhemel zonder lichtvervuiling kunt bekijken. Vanaf Stein gaan boottochtjes naar St Kilda.

Trotternish

Het noordelijkste schiereiland van Skye heet Trotternish. Grote landverschuivingen creëerden hier van noord tot zuid een bergkam met als hoogste punt de Storr (719 m). De A87 en A855 lopen hier in een lus omheen. Wanneer je vanaf Portree de A87 naar het noorden neemt, kom je door **Uig** vanwaar veerboten naar Uist en Harris (Outer Hebrides) gaan. Wanneer je in Uig de afslag richting Balnacnoc neemt, kom je bij de **Fairy Glen**, een

BELANGRIJKE ADRESSEN EN TELEFOONNUMMERS

In geval van nood

- Politie, ambulance, brandweer: tel. 999 (gratis).
- Inlichtingen over adressen van ziekenhuizen of huisartsen: tel. 100 (gratis).
- Bij pech onderweg kun je 24 uur per dag bellen met de Automobile Association (AA): tel. 0800 88 77 66. Als je lid bent van de ANWB of de Belgische zustervereniging Touring word je gratis geholpen.
- De RAC is een andere grote wegenwacht in Groot-Brittannië: tel. 0333 2000 999.

Toeristeninformatie

- Op de website van het toeristenbureau VisitScotland vind je informatie over reizen van, naar en in Schotland, het vinden van accommodatie en andere reistips ([visitscotland.com](https://www.visitscotland.com)).
- In de webshop van VisitBritain kun je verschillende kortingskaarten kopen, zoals de Royal Edinburgh-kaart. Ook kun je er dagtochten per bus (zoals naar Loch Ness of Skye) boeken met vertrek vanuit verschillende steden ([visitbritain.com](https://www.visitbritain.com) en [visitbritainshop.com](https://www.visitbritainshop.com)).

Historische organisaties

- In deze reisgids zijn veel locaties opgenomen van Historic Environment Scotland (HES), die historisch erfgoed beheert en beschermt. Een lidmaatschap dat een jaar lang toegang geeft tot alle locaties koop je bij een bemande HES-locatie of bestel je online. Je kunt ook via de shop van VisitBritain een pas kopen voor 3 of 7 dagen (resp. 5 en 14 opeenvolgende dagen geldig) die toegang geeft tot 77 locaties van HES ([hes.scot](https://www.hes.scot)).
- Ook hebben we een aantal landhuizen en locaties opgenomen die eigendom zijn van de National Trust for Scotland. Een jaarabonnement kun je afsluiten op de website van de Trust, of bij de eerste locatie die je bezoekt. Dit is ook geldig voor National Trust-locaties in Engeland en Wales.
- Bij VisitBritain kun je een Scottish Heritage-kaart kopen voor 7 opeenvolgende dagen waarmee je onbeperkt toegang hebt tot 120 geselecteerde locaties van de National Trust for Scotland en Historic Environment Scotland ([nts.org.uk](https://www.nts.org.uk)).

DOUANE

Voor een bezoek aan Schotland heb je een geldig paspoort nodig. Sinds Brexit kun je het land niet meer in met een Europese identiteitskaart.